

GONDOLATOK AZ ORSZÁG ÁLLAPOTÁRÓL

2017. január 12.

Professzorok Batthyány Köre

Először 2012-ben adtuk ki gondolatainkat az ország állapotáról (<http://www.bla.hu/professzorok/dl/judgement2.pdf>), ezt követte 2014-es (http://www.bla.hu/professzorok/dl/az_orzag_2014.pdf) és 2015-ös (http://www.bla.hu/professzorok/dl/az_orzag_2015.pdf) elemzésünk. Ebbe a sorba illeszkedik az egy évvel ezelőtt „Az idők jelei” címmel megjelent helyzetértékelés és jövőkép is, amelyet a Keresztény Értelmiségiek Szövetségével, és a Magyar Polgári Együtműködés Egyesülettel együttműködve készítettünk (<http://idokjelei2016.hu/pdf/azidokjelei.pdf>, http://idokjelei2016.hu/pdf/az_idok_jelei_2016.pdf). Az idej elemzésünk alább olvasható.

1. Bevezetés

A Professzorok Batthyány Köre a nemzet mai helyzetét a történelem során létrejött és megőrzött értékek és a keresztény erkölcs fényében ítéli meg. Az ország helyzetét változatos események, nem szükségképpen időtálló tendenciák tükrében elemzi, nem értéksemlegesen, de lehetőleg távolságtartással és politikai elfogultságoktól mentesen. Minden jelenség azonban egy átpolitizált háttér előtt játszódik le, és kénytelenek vagyunk némely fejleményeket ehhez viszonyítani. A mostani értékelésre olyan pillanatban kerül sor, amelyben a politikai játékkeret a hatalmon levő „jobboldali” koalíció, amelynek elvei a mi elveinkhez közel állnak, nagy számszerű és intellektuális erőfölénnyel uralja. Annál inkább fontos, hogy próbáljunk tárgyilagosak maradni.

A magyar közéletben a vélemények megosztottsága az elmúlt évek során egy cseppet sem csökkent. Az országban a valóság és a látszat minden korábbinál jobban összekeveredett, és természetesen a látszat uralkodik. Ez nem használ sem a kormánynak, sem a polgároknak. Legtöbb megállapításunk kritikát tartalmaz, s ennek a gyújtópontjában szükségképpen a kormányzó erők állnak. Kritikánk jobbitó szándékú, és hangsúlyozzuk, hogy a kormánypártok nézeteikben és az ország jövőjére vonatkozó elképzeléseiket tekintve továbbra is közel állnak hozzánk. Annál is inkább, mert a mai ellenzék semmiféle reális alternatívát nem képes felmutatni a gazdaság és a társadalom előtt álló kihívásokról, sem 2010 előtt, sem azóta, és nem hajlandó dialógusra a mindenkit egyaránt érintő nemzeti ügyekben sem. Európában példátlan módon minden nemzetközi fórumon saját hazájuk ellen foglalnak állást, és választóikat cserben hagyják, így nézeteiket és politizálásuk eszközeit normálisan gondolkodó magyar ember nem vállalhatja. Úgy látszik, hogy a speciális célokra létrejött néhány ellenzéki mozgalom nem a problémák megoldására törekszik, hanem a társadalom állandó izgalmi állapotát akarja fenntartani. Ezt mutatja, hogy a megoldás elől kimenekülnek a tárgyalásokról. A törekvéseik iránti rokonszenvet nem növeli a külföldi pártfogók agresszív, gyalázkodó, polgárháborús fenyegetéstől sem visszariadó stílusa.

A kormánypártok fölénye ellenére (vagy éppen azért) van tehát kitapintható feszültség a közéletben. Ezt az év eleji tüntetések, az ellenzéki sajtó egyre intenzívebb támadása és a

jobboldalon is érezhető kritikus közhangulat is jelzi, és ezt a hangulatot a kormány szokásos ciklusközépi népszerűségvesztése nem magyarázza.

Mi azonban nem kívánunk átesni a ló túlsó oldalára. Emlékszünk és emlékeztetünk rá, hogy a 2002-ben lelépő kormány milyen jó állapotban adta át az országot, és mi lett belőle 8 év alatt. Kritizáljuk a 2010 óta folytatott politika egyes vonásait, mert átérezzük, hogy a gazdasági mentőintézkedések következtében sokan szenvedtek kárt, de nem feledkezünk el a lényegről: ezek az intézkedések az országot végül is nagy bajból húzták ki.

2. Gazdaság és életszínvonal

Az elmúlt öt évben kilábalunk a gazdasági válságból, megkezdődött a konszolidáció és a növekedés; ennek idén már kézzelfogható bizonyítékai is vannak. Tavaly visszafizettük a gazdaságpolitikai döntések szabadságát korlátozó külföldi hiteleket, kikerültünk a túlzottdeficit-eljárás alól, egy százalék körül jár az infláció, stabil a forint, bővül a gazdaság, az idén pedig már mindhárom piacvezető hitelminősítő befektetésre ajánlja állampapírjainkat. Az alaptörvény és az ország pénzügyeit szabályozó stabilitási törvény (2011) elfogadása óta folyamatosan csökken az adósságarány, míg az EU legtöbb országának GDP-arányos államadóssága emelkedik vagy stagnál.

Egyértelműen sikeres a jegybank kamatpolitikája, százmilliárdos megtakarítást téve lehetővé az államháztartás számára. Legalább másfél évtizede nem látott alacsony szintre csökkent az államháztartás hiánya. A foglalkoztatottság erősen nőtt, a csökkenő munkanélküliségnél pedig sokkal nagyobb probléma a képzett munkaerő hiánya. A 2010-ben összeomlás szélén álló nyugdíjrendszert a generációk közötti szolidaritásra építő elv alapján sikerült konszolidálni. A gazdaság javuló helyzetét mutatja, hogy egyre kevesebben bírálják a gazdaságpolitikát; még a legelszántabb ellenzők is elcsendesedtek, s mérgüket inkább a Magyar Nemzeti Bank alapítványain töltik ki.

A makrogazdasági mutatók javulása azonban egyelőre lassan érzékelhető az egyén számára, s ez sokakban elégedetlenséget szül. Az átlagos munkajövedelem 2002-ben érte el az 1990-es szintet, a nyugdíjak pedig 2004-ben, de ezek névleges értékének szinten tartása is csak az államadósság meredek növekedésének árán sikerült. A háztartások legtehetősebb 10%-ának jövedelme 1990-ben 2,5-szer akkora volt, mint a legszegényebké, a (legrosszabb) 2013-as évben azonban már 8,2-szer volt akkora. A szegénységnek vagy egyéb társadalmi kirekesztődésnek kitettek aránya a legrosszabb évben, 2013-ban 31% volt, 2015-ben azonban már csak 26%. A munkajövedelmek a versenyszférában 2003-tól 2014-ig 84 eFt-ról 164 eFt-ra nőttek, a költségvetési körben pedig 100 eFt-ról 137 eFt-ra. Az életszínvonal tehát megkésve ugyan, de mostanra határozottan utána iramodott a gazdaságnak. A kormány helyesen ismerte föl, hogy központi intézkedésre van szükség ahhoz, hogy a gazdaság javuló teljesítményének hatása leszivárogon a munkavállalókig, és ennek logikus lépése volt a minimális bérek emelése. A versenyszférában ez magával fogja húzni az összes keresetet, de a kormánynak nem szabad elfelejtkeznie arról, mint 2000 körül, hogy a költségvetési ágazatban nincs ilyen effektus: a magasabb bérek arányos hozzáigazítása a megemelt minimális bérekhez ott újabb központi intézkedéseket kíván.

A válságból a pénzügyi-gazdasági mutatók elérésére törekedve evickéltünk ki. A társadalom állapota, vagyis az emberek tudása, egészsége, műveltsége, alkotóereje háttérbe szorult, pedig ezek fontos feltételei nemcsak a társadalmi közérzetnek, hanem a sikeres gazdaságnak is. Az államháztartás helyzetének rendezéséért nagy árat fizettünk, és kérdés, hogy azoktól a területektől vontuk-e el a pénzt, amelyektől legcélszerűbb volt. Évek óta

bíráltuk a kormányt, mert láttuk, hogy az emberi szférát érintő elvonásoknak súlyos következményeik lehetnek. Az emberi minőséget javító kiadások növelése helyett csökkentettük ezeket. Így az egészségügyre, a közoktatásra, a felsőoktatásra, a kutatásra és fejlesztésre fordított kiadásaink a rendszerváltás óta és ma is elmaradnak a hasonló országokéhoz képest, sőt, az egészségügyi és az oktatási kiadások még a nemzeti össztermékhez képest is csökkentek. Miközben a rendszerváltás óta az oktatás- és az egészségügy egyre jobban támaszkodik az igénybe vevő pénzére, színvonala az Európában megszokotthoz képest csökkent. 1993-ban a gyógyító és megelőző ráfordítások aránya a GDP-ből 3,5%-ot tett ki. 2014-re ez az arány 3%-ra csökkent, és nagyrészt az egészségbiztosító által a jövedelmekből és a munkáltatótól levont hozzájárulás fedezi. Az egészségügyi kiadásoknak még a kommunista rendszerben is a fele volt bér, ma viszont csak egyharmada. Az egészségügyi bérek a nemzetgazdasági átlagnak mindössze a 86%-a körül vannak. Nem csoda, hogy az egészségügyben legnagyobb az elvándorlás. Az oktatási kiadások a GDP 4%-át teszik ki; az EU átlaga 5,3%. A rendszerváltáskor ez az adat 6% körül volt. A csökkenés 11%-a 2008–2010 közé esik, további 13%-a pedig 2010–2012-re.

A felsorolt adatok 2013 óta mind javulnak, de a súlyos lemaradások káros hatása egy jó darabig velünk marad. Ezért az a határozott véleményünk, hogy a költségvetés kedvezőbb helyzetét kevésbé az adók csökkentésére, mint inkább az emberi szféra helyzetének gyors javítására kellene felhasználnunk. Ezt politikai szempontok is indokolják, mert az ellenzék a kormányt emiatt – elsősorban az egészségügy romló helyzete miatt – támadja.

Egyre jobban észlelhető a kormányzásban a távlatos gondolkodás. A családpolitika igen üdvös eleme a családotthon-teremtési kedvezmény. Azonban sem a családok stabilitásának, sem a demográfiai helyzetnek komoly javulása addig nem várható, amíg a házasság méltóságát nem sikerül helyreállítani a társadalomban. A szegénységpolitika fontos eleme az iskolai étkeztetésnek a szegény rétegek számára való ingyenessé tétele. Az ország civilizációs szintjét nagyban növeli a tömegközlekedés elért és tervezett javítása.

Van még tennivaló a versenyképesség növelésével kapcsolatban is. Nemcsak az innovációt kell támogatni, hanem fel kell készülni az EU-pénzforrások megszüntetésének idejére is. A versenyképességet rontja az iskolarendszer, a felsőoktatás és a szakoktatás hanyatlása, valamint az egészségügyön való takarékoskodás. E területek hosszú elhanyagolása után a mai és a közeljövőbeli jobbitó intézkedések sajnos lassan éreztetik hatásukat. Állítólag még mindig komoly bizonytalanságot okoznak a hirtelen felindulásból meghozott törvények. (Ezekről az írás más részein szólnunk.) A versenyképességre igen rossz hatással van a minőségi munkaerő kiáramlását okozó alacsony bérszínvonal.

A teljes magyar politikai elit súlyos hibája volt, hogy nem ismerte fel, hogy az EU-hoz való csatlakozás után a fejlett országokban is hasznosítható tudással bíró rétegre milyen nagy szívóerőt gyakorol a Nyugat. Az orvosok és egyéb egészségügyi szakemberek, a kutatók, mérnökök és a szakmunkások különösen ki vannak téve a csábításnak; egy darabig legfeljebb a nyelvtudás hiánya fékezte az agyelszívást, de ma már az sem. Ha nem akarjuk, hogy ez végképp kimerítse az ország életerejét és mentális tartalékait, vonzóvá kell tenni a hazai környezetet a munkavállalók számára is. A munkabérek növelése mellett az egyéb viszonyokat is alaposan javítani kell. A népvándorlás megindulása óta a nemzeti és európai hagyományainkhoz való egészséges viszonyunk értéke igen megnőtt, és ez vonzerőt gyakorolhat egyéb fejlett országok polgáira is.

3. Kormányzás

Főleg a városi értelmiség körében terjed a kormányellenes hangulat. Van eleve egy gyanakvó ellenállás mindenféle változtatással szemben, és van a kormány keresztény-nemzeti elkötelezettségével szembenálló, ellenséges neoliberais attitűd, de ez nem elég ahhoz, hogy tízezreket vigyen az utcára. Sokakat ingerel, hogy a kormány él (egyések szerint alkalmanként vissza is él) a választóktól kapott felhatalmazásával, jócskán felhasználja erejét és a rendelkezésére álló játékeret. Döntéseit sokszor felületes helyzetfelmérés alapján, „erőből” hozza, és a jogos kifogásokat, ha egyáltalán, akkor csak *post festa* veszi figyelembe. Bár az eredmény többnyire elfogadható, a következetlen jogalkotás nagy terhet ró az Országgyűlésre, a közigazgatásra és a gazdaságra egyaránt, másrészt borzolja az idegeket. Egyre-másra – többnyire indokoltan – szűnnek meg régi intézmények és jönnek létre újak; ez bizonytalanságot szül a közsférában, és a játékszabályok változékonysága versenyképességünket is rontja. Egy negatív példa az első Orbán-kormány hivatali idejének végén létrehozott Balassi Intézet, mely sikeresen terjesztette a magyar kultúrát külföldön, ennek ellenére 2016 őszén felszámolták.

Az elégedetleneknek négy körét lehet azonosítani: a vezető értelmiséget, az egyes döntések által közvetlenül érintettek vezetőit és hangadóit, a politikai ellenzéket és a széles tömegeket, a közvéleményt. Mindegyik csoportban egyre erősebb az az öngerjesztéssel is fokozott érzés, hogy a kormány megkérdezésük nélkül jár el. Az elhamarkodott és hibás döntések fő oka számos esetben a vezető értelmiség és a közvetlenül érintettek véleményének ki nem kérése. A politikai ellenzékkel való konzultáció hiánya előmozdíthatja az együttműködést az ellenzék olyan csoportjai között, amelyek között ez korábban nem volt elképzelhető. Igaz, az ellenzék rájátszik arra, hogy a kormány a maga ízlése szerint kormányoz: ha megszólítják, megszövik a párbeszéd, a felelősség elől. Vigyáznak rá, nehogy úgy tűnjön, mintha bármiben is egyetértenének a kormánnyal. Végül nálunk is tapasztalható a közvélemény szembefordulása az egész politikai elittel, aminek – kormányzaton belüli komoly alternatívák meg komoly ellenzéki erők és programok híján – beláthatatlan következményei lehetnek. A relatív népszerűségi mutatók nagy kormánypárti fölényt mutatnak, de a politikából kiábrándult közönség növekedése az instabilitás veszélyét jelzi.

Rátérve a közigazgatás kérdésére, az észszerűsítés kedvező hatásai lassan észrevehetővé válnak. A hivatali ügyintézés egyszerűsödik, és ez az adóügyekre is kiterjed, bár a bürokrácia bűvópatakként elő-előtör. A köz tájékoztatása nem mindig kielégítő, és ezért az emberek a jótékony fejleményeket nem mindig veszik észre. Például a „királyi televízió” hírszerkesztésének kínálata igencsak szűkös, s ezt bőbeszédűséggel próbálják ellensúlyozni.

Mіндеzen kritika ellenére megállapíthatjuk, hogy az ország kormányzása sok jelentős területen eredményeket mutathat fel, és a többség ezt elismeri, de ez a többség egyre apad. Az Orbán-kormány sehol le nem írt programjában a jobboldali, piacbarát felfogás (l. adó- és járulécsökkentés), a szociális szempontokat érvényre juttató baloldali értékek (l. rezsicsökkentés és közmunka) és a keresztény világlátás ötvözésére törekszik. Ez biztosítja a stabilitást a „centrális politikai erőterben”. A balliberális oldal ezt a politikai elegyet populizmusnak tartja. Amint a kormány komoly társadalmi ellenállással találkozik (internetadó, vasárnapi zárvatartás), nem gerjeszt további felesleges feszültséget, és elegánsan visszakozik, nem ragaszkodva a népszerűtlennek bizonyult elképzeléseihez. Az ellenzék folyamatosan opponálja a kormány intézkedéseit, és noha előfordul, hogy igazuk van, a tagadás nem áll össze egységes politikává.

4. Jogalkotás, igazságszolgáltatás

A törvényhozatalt megelőző hatástanulmányok néha nem készülnek el, és ez megfontolatlan jogalkotást eredményez. Egyes viharos sebességgel elfogadott jogszabályok azt a gyanút ébresztik, hogy nem az egész közösség, hanem csupán egy szűk csoport érdekeit juttatják érvényre. Sok jogszabály nem megy át az előírt társadalmi előkészítési eljáráson, a parlamenti vitára pedig mindössze néhány óra marad, vagy nem is kerül rá sor. Zavaros helyzetet teremt a túl sok kormánypárti egyéni képviselői indítvány és a sok bújtatott rendelkezéseket tartalmazó jogszabály és módosítás. A szabályok, törvények, rendeletek sokszor áttekinthetetlenek, ellentmondások vannak bennük, így később helyesbítésre szorulnak. Jobb volna, ha rövidebb, koherensebb, számon kérhetőbb jogszabályok születnének egy teljes létszámú Alkotmánybíróság felügyeletével. (Az Alkotmánybíróság novemberben elfogadott kiegészülése az észszerűség és kompromisszumkészség ritka diadala az „annál jobb, minél rosszabb” szemlélettel szemben.) Igaz ugyan, hogy a folyamatosan változó külső és belső körülmények – mint például a népvándorlás – a törvényhozásra is jelentős terhet rónak, mégis időt kellene hagyni a törvényszövegek egyeztetésére. Különösen fontosnak tartanánk, hogy a szakmailag is mérvadó értelmiség véleményét kikérjék és figyelembe vegyék.

A politikailag kényes és a pénzügyeket érintő bírósági eljárások megengedhetetlenül hosszú ideig elhúzódhatnak, túl sok eljárást ismételnek meg vagy utalnak vissza első fokra, s ez felveti a gyanút, hogy az igazságszolgáltatás a felelősség elhárításával vagy hanyagul és hozzáértés nélkül dolgozik. Egyszerűsíteni kellene az eljárásokat, javítani kellene a kapcsolatot a nyomozati szervek, az ügyészségek és a bíróságok között. A közvéleményben felháborodást kelt, ha nem az emberek igazságérzetének megfelelő – legtöbbször túl enyhe, de kivételesen esetleg túl szigorú – ítélet születik egy-egy ügyben. Érthető, ha a politika ilyenkor véleményét hangoztatja a másik hatalmi ág, az igazságszolgáltatás dolgában. Bár a visszatetsző döntések is a hatályos jogszabályok értelmezésén alapulnak, a bíróságoknak bizonyára volna mozgásterük abban, hogy a valóságos bizonyítékok figyelembevételével a bűn valóságos súlyának megfelelő döntést hozzanak. Nem lenne jó, ha formális jogi szemlélettel nem igazságot, hanem csak jogot szolgáltatnának, aminek következtében egyre kevesebb lesz az igazság és egyre több a betű szerint értelmezett jog. A megfelelő jogértelmezés kialakítása a bírói függetlenséggel összhangban a bíróságok feladata.

5. A népvándorlás és Európa

A magyar emberek döntő többsége támogatja a kormány migrációs politikáját, mert felismerte, hogy ez sorskérdés: az országba ellenőrizetlenül beáramló, a miénktől jelentősen elérő kultúrájú tömegeket nem lehet integrálni. Az ellenzék viszont nem tud életképes alternatív választ adni a bevándorlás felvetette kérdésekre. Történelmünk során igen sok idegen érkezett az országba, besenyők, kunok, jászok, szászok, majd ruszinok, szerbek, románok, svábok és zsidók. Ők többnyire hívásra jöttek, döntő többségük dolgozni, saját gyarapodásuk mellett az országot is gyarapítva, fejlesztve, a most érkezőket viszont a bőkezű nyugat-európai szociális rendszer vonzza. A csalogató európai jövedelmek, a népesség-robbanás, a háborúk, és a környezeti változások által hajtott modern népvándorlásnak csak úgy lehet gátat vetni, ha megvédjük az Európai Unió külső határait, megsegítjük a valóban rászorulókat, befogadjuk az életüket mentőket, a szegénység elől menekülőket számára viszont

azt segítjük elő, hogy saját hazájukban élhessenek emberhez méltó életet. Ehhez az Unió közös erőfeszítésére és nem csekély anyagi áldozatokra van szükség.

A migrációs veszély ügyében széles körben sikerült egyetértésre jutni. A népszavazáson a kikényszerített betelepítésre „nem”-mel szavazókon kívül további százazreknek hasonló a véleményük, még akkor is, ha nem mentek el szavazni. Érdeemes elgondolkodni rajta, hogy a gyakran ellenszenvet keltően intenzív és hosszú szavazási kampány során az érdeklődés miért lankadt, és a „nem”-mel szavazni akarók száma eközben miért csökkent. Bizonyos, hogy visszatetszést keltett az eltúlzott és nagyrészt értelmetlen kampány, a rengeteg ismétlés. Ezt nemcsak az ellenzék kifogásolta, hanem például mi magunk is. Miközben a kormány mondanivalója diadalmaskodott, reklámja nyilvánvalóan megbukott. Az Országgyűlés nem szavazta meg az alkotmánymódosítást, ami rontja a magyar tárgyalási pozíciót Brüsszelben, ugyanakkor ékes bizonyítékul szolgál arra, hogy nálunk működik a demokrácia. Az alkotmánymódosítás meg nem szavazása mutatja, hogy a felajzott mai politikai légkörben az ellenzék úgy üt a kormányon, ahogyan tud, nem törődve a nemzeti érdekekkel és az emberek véleményével.

Az Unió meghatározó tagállamaiban fokozatosan változik a menekültpolitika, s ebben a miniszterelnök hatásos fellépésének jelentős szerepe van. A kormány javaslatai politikailag exportképesek, egyre többet foglalkozik velük a mértékadó nemzetközi sajtó, és egyre nő a támogatottságuk az Unió tagországainak társadalmában. Ügyelni kellene azonban arra, hogy a kormány olyan formában kommunikálja e kérdéssel kapcsolatos és vitathatatlanul helyes álláspontját, hogy az lehetőleg ne váltson ki ellenszenvet külföldön és a nemzetközi szervezetek körében.

A népvándorlás nyilvánvalóvá tette az Európai Unió szervezeti válságát, azt, hogy a brüsszeli döntéshozók megkísérlik ráerőltetni akarataikat a tagállamokra. A magyar kormány állásfoglalása arról, hogy az Unió független országok szövetsége, nemzetek Európája maradjon, az egész Európa érdekét tükrözi a nemzetek feje fölött átnyúló lejárt szavatosságú politikával szemben. Az Európai Unió a nemzetállamok belső ügyeinek csak azokba a részleteibe nem szól bele, amelyekben pedig illetékes volna: a nemzeti kisebbségekkel szembeni politikájukba, amelyek pedig az államok közti együttműködést befolyásolják. Sajnos a nagy tagállamoknak nem érdekük, hogy az őshonos kisebbségeket másképp kezeljék, mint a friss bevándorlókat, és ez nem kedvez a magyar kisebbségeknek. A kormány a szomszédos országok magyar kisebbségeinek ügyét tapintatosan kezeli, de sajnos nem biztos, hogy ez eredményt hoz. Feltétlenül dicséretes azonban, hogy Magyarország a Fidesz révén gondoskodik róla, hogy a határon túli magyarságnak legyen képviselője az Európai Parlamentben. A visegrádi csoporttal való együttműködés komoly reményekre ad okot. Ez a történelmi kiengesztelődés mellett aprópénzre váltható előnyökkel is kecsegtet. Küzdeni kell az észak-déli autópálya megvalósulásáért, amely az összes kelet-közép-európai ország közös érdeke. Nagy a jelentőségük a polgárok csoportjai között azonos lelki alapra épülő együttműködéseknek is: a testvértelepülési, testvérplébániai, testvérgyülekezeti, testvériskolai stb. kapcsolatok magyar állami pénztámogatást is érdemelnek.

A népesedési helyzet javulásának kulcsa a családok kezében van. A család-szociálpolitikai támogatások rendszere jó, azonban ettől a családok nem válnak stabillá, és ezért a gyermekek száma sem növekszik a kívánatos mértékben. Több gyermek vállalásához a családi élet harmóniáját is növelni kellene. Vannak olyan civil szervezetek, amelyek a családi értékekért küzdenek. Ezek, a kormánytól bátorítva, tovább erősödve országos mozgalommá állhatnának össze, amely már képes lehetne a családi élet sorvadó antropológiai gyökereit gyógyítani és ezzel a demográfiai válsághelyzetet javítani.

6. A korrupció

Napjainkban a korrupciós vád – kettős mércével kombinálva – büntetőjogi fogalomból világszerte a politikai ellenfelek, a nem kívánatos stabil kormányzatok lejáratásának eszköze lett. Furkósbotként használva idegen befolyás gyakorlására is szolgálhat, amint ezt hazánkban és több szomszédunkban is megkísérelték, és egy országban ma is hatásos eszköz. A korrupciós vád különösen ott hatásos, mint hazánkban, ahol a médiában büntetlenül meg lehet jelentetni rágalmozó vádakat, a közszereplőknek pedig a jog szerint többet kell elviselniük, mint az egyszerű halandóknak – a demokratikus jogegyenlőség nagyobb dicsőségére. Ami persze sajnos nem jelenti, hogy minden korrupciós vád hamis.

A nemzetgazdaságban a korrupció kísértése mindig és mindenütt jelen van. A korrupció szintje a közérkölcstől függvénye, és mindenkinek kötelessége a kiküszöbölésére törekedni. A küzdelemben – példaadásával és jó intézkedéseivel – fontos szerepet játszhat a mindenkori kormány, a törvényhozás, a bíróságok és a bűnüldöző szervek. A hatalmon levőknek, rokonaiknak és kegyeltjeiknek nem lenne szabad kiváltságokat élvezniük. A vezetők példamutatása nélkül a kisemberek köréből sem tűnik el a korrupció. Az utóbbi években a hatalmon lévők nem tudják meggyőzni a választópolgárokat, hogy a róluk a szennysajtóban, de újabban a komoly orgánumban is terjesztett korrupciós célzások hamisak. Az 1. fejezetben valóság és a látszat összekeveredéséről írva erre is céloztunk. Visszatetszést kelt az állampolgároknál a kormányzati tisztviselők szaporodása, egyes nagyvállalkozók befolyásának növekedése és az olykor tetten érhető hatalmi arrogancia. A tartósan birtokolt hatalom nemcsak híveit, vazallusait termelte ki, de – úgy látszik – szerencselovagjait is, és ezzel lejáratja magát. A híresztelések – akár igazak, akár nem – olyan hatással vannak a közvéleményre, mintha mind igazak volnának. Különösen aggasztó, ha úgy tűnik, hogy a korrupció mára – egyéni bűnből – kialakult módszertanra, struktúrára, személyi körre épülő, bevett társadalmi gyakorlattá vált, azaz intézményesült. A korrupciós vádaskodások hatására sajnos még keresztény-nemzeti körökben is megrendült a bizalom a hatalmon lévőkkel szemben. A közbizalom eróziója rontja a társadalmi közérzetet és az emberek meg a gazdaság teljesítőképességét.

Hazánk ugyan nem tartozik a korrump országok közé, de aggasztó, hogy helyzetünk a nemzetközi statisztikák szerint állítólag romlik. Aggódva figyeljük a kormánytisztviselők és politikusok ellen emelt egyre gyakoribb és egyre súlyosabb gyanúsításokat. Ezeket a sajtó és az internet „publicistái” olyan meggyőző erővel terjesztik, hogy hiába az ártatlanság vélelmének elve, és hiába bűn és büntetendő a rágalom, a köztudatba akkor is úgy fészkelik be magukat, mintha tények volnának. Sokan úgy tartják, hogy a közönség elnézi a közszereplők félrelépéseit, de ez nem igaz. Minden el nem ítélt vétek nehezen kitörölhető foltot ejt azon testület (párt, hatalmi szerv) becsületén is, amelyhez a gyanúba keveredett személy tartozik. Nem meglepő, hogy az egyszerű polgár sem mindig feddhetetlen, mert például nem fizeti pontosan az adóját. A politikai közösségnek ki kellene közölnie korrump tagjait. A törvényhozás dolga, hogy olyan törvényeket hozzon, amelyek kizárják a rendszerszerű visszaéléseket, a bíróság pedig az, hogy hozzon időben igazságos ítéleteket. A bürokratikus alibirendelkezések, mint például a korrupció elleni tanácsadó kötelező kinevezése közintézményekben, itt is hatástalanok.

Az adóelkerülés visszaszorítására nagy sikernek tartjuk a pénztárgépek bekötését a központi adóhivatali rendszerbe és az áruk útjának elektronikus ellenőrzését. E rendszereket újabb kiskapuk bezárásával érdemes továbbfejleszteni. A kormányzat gazdasági intézkedései viszont még mindig nem eléggé átláthatók. Súlyos és többnyire megalapozott kritika illeti a

közbeszerzések rendszerét. Úgy tűnik, a korrupciót nem, de a normális beszerzéseket megnehezíti. Például a felsőoktatásban és a kutatásban esetenként ellehetetleníti vagy jelentősen megdrágítja az informatikai beszerzéseket, és nagymértékben csökkenti a magyar kutatások versenyképességét.

7. Egészségügy

A 2. fejezetben vázolt helyzet felszámolása érdekében haladéktalanul neki kell látni végre az egészségügy konszolidációjának, és jelentősen növelni kell a ráfordításnak az összes hazai termékhez viszonyított arányát. Ez javaslatainknak az egyik legfontosabb konkrét eleme, és elismerjük, hogy valamennyire a kormány is végre magáévá tette. A közép-európai átlagnál is lényegesen kevesebbet költünk az egészségügyre, s ez a fő oka annak, hogy az ellátás színvonala egyenetlen, az orvosok és a egészségügyi személyzet bére alacsony, munkafeltételeik rosszak, és emiatt vándorolnak ki egyre növekvő számban külföldre. Az egészségügyi ellátás hiányosságainak és a tömegekre jellemző egészségtelen életmódnak szinte törvényszerű következményeként Magyarország a megérett életkor és a halálozás aránya tekintetében hosszabb idő óta Európa legrosszabb helyzetben lévő országai között volt, és a legutóbbi évtizedekben is ott maradt.

Az Országos Egészségbiztosítási Pénztár 2017-től Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő néven az Emberi Erőforrások Minisztériuma kebelén belül működik tovább. Érdekes lesz látni, hogy az államigazgatás alkalmasnak bizonyul-e a szolidaritás elvén felépülő közös biztosítási rendszer működtetésére.

A jelenlegi egészségügyi politika (a teljesítményvolumen-korlátozás miatti várólisták) a magánellátás felé terelik a fizetőképes keresletet. Egy tisztas béremelés nemcsak a kivándorlást, de ezt a folyamatot is fékezne. Az egészségügyi dolgozók nyomására immár emelték a béreket, de az ilyen mértékű béremelés csak ideig-óráig segít, ezért a problémák újra sűrűsödni fognak. A nyugat-európai bérek elszívó hatása változatlan. A kivándorlás fontos oka ugyanis, hogy a bérek és a munkakörülmények – főként a fiatalok számára – kedvezőtlenek.

A budapesti kórházi ellátásra sokan panaszkodnak; a lepusztult berendezéseket az orvosok és az ápolószemélyzet mégoly odaadó munkája sem tudja feledtetni. Reményt kelthet azonban az a döntés, hogy új kórházat építenek Dél-Budán; ez talán enyhíteni fogja a bajokat.

Jobb, ha nem csupán gyógyítjuk, hanem megelőzzük a betegséget. Örvendetes, hogy a kormány egyre nagyobb súlyt helyez az egészséges életmód elterjesztésére, a megelőzésre, a szűrések megszervezésére. A mindennapos testnevelési órát sokhelyütt elszabotálják ugyan, de a sportolási lehetőségek bővülésével a sportolás újra egyre népszerűbb. Nem sikerült jól viszont a menzareform, amelyet most a közvélemény nyomására módosítanak. Az ígéret szerint rugalmasabban kezelik majd a reform legvitatottabb pontjának számító sóhasználatot a közétkeztetésben, ugyanakkor tovább küzdenek a mesterséges édesítőszerrel és a tejnek nevezett különféle hamisítványok ellen.

8. Oktatás

Az első kétharmados választási győzelem után a kormány nagy erővel fogott hozzá az oktatásügy megújításához. Ennek a reformnak a helyes útra terelése és határozott továbbvitele javaslataink másik legfontosabb eleme.

Megítélésünk szerint a reformot tiszteletreméltó céllal, az egész országra kiterjedő esélyegyenlőség érdekében indították el, de a közoktatás akkor elképzelt szervezetéről látni kellett volna, hogy működésképtelen. Erőből vittek át az érdekeltek többsége által ellenzett jogszabályokat; nem csoda, hogy később ezeket módosítani kellett. Másfelől érthető volt a huszáros lendület, mert a hosszadalmas egyeztetések során a nagy érdekérvényesítő erővel bíró csoportok a közjó ellenére sokszor felpuhítják, ellehetetleníthetik a szükséges átalakításokat. Az év eleji tüntetések több évi hallgatás után jelezték, hogy a jelentős béremelés ellenére a közoktatással valami nincs rendben. A ráfordítások lényeges növelésére van szükség, de még ez sem elég. A bennfentesek tudták, mi a baj: a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ, amelynek létét az egyenlő mértékkel mérés óhaja indokolta, nem volt jól megszervezve. Miközben a fenntartó a Központ volt, az intézmények önkormányzati tulajdonban maradtak, és „a közös lónak túros a háta”. Az akkortájt bevezetett modernizációs reformokat (pl. a tanárok minősítését) is félreszervezték. A tiltakozó mozgalom jogos követelésekkel állt elő. Az elégedetlenséget észelve a kormány az utolsó pillanatban lépésre szánta el magát: teljesítette a legfontosabb követeléseket, a további lépésekhez szükséges egyeztetésre pedig a megoldást kereső szervezetekkel együtt létrehozta a Köznevelési Kerekasztalt. A távol maradó szervezetek nem tudták ellehetetleníteni a párbeszédet; így legfeljebb azt demonstrálták, hogy a szembenállás fenntartására törekszenek. Most megszüntetik a túlzottan centralizált Klebelsberg Központot, és helyette egy ésszerűen tagolt hálózat létrehozására törekszenek. A két gazda helyett egy marad: a közoktatási intézmények fenntartása teljesen állami kézbe kerül. Hogy ez a szervezet jól fog-e működni, azt az idő fogja megmutatni.

A számítógépes hálózat óriás méretű bürokratikus eljárások lehetőségével kísért, és a köznevelés irányítói nem tudtak ellenállni ennek. Fontos lenne az ilyen bürokratikus terhelés radikális csökkentése, a tanárok és az iskolák szabadságának növelése. Legjobban a tanárok érzik, mi (volt) a baj. Emellett egy érdemi szakmai felügyelet kialakítására is szükség van. Többé-kevésbé egyetértés alakult ki abban, hogy az internet korában csökkenteni lehet és kell is az iskolában elsajátítandó adatszerű ismeretek mennyiségét, és nagyobb hangsúlyt érdemel a készségek elsajátíttatása. Mindenki tanuljon meg nyolc éves koráig írni, olvasni és számolni, és meghatározandó az elsajátítandó ismeretek minimuma is.

Fontos, hogy a kisdíák szívesen járjon iskolába, hogy zökkenőmentes legyen az átmenet az óvodából az iskolába, ugyanakkor arra is ügyelni kell, hogy a tanulmányi évek során fokozatosan a teljesítményre helyeződjen át a hangsúly. A Nemzeti Alaptantervet a fenti elvek alapján fogják átdolgozni, és örvendetes, hogy erre a munkára, a vitára és a társadalmi egyeztetésre megfelelő időt szánnak.

Az egyházi iskolák kimaradtak a Klebelsberg Központ áldásaiból, ezért most kisebb a felhajtás körülöttük. Sok közülük igen kiváló, és ez kitüntetett figyelemre érdemesíti őket.

Az iskolarendszer újjászervezésének örömei és keservei nem feledtethetik azonban, hogy az iskola nem működhet jól tanulmányi követelmények és fegyelem nélkül, s erre most a PISA-felmérés emlékeztetheti az iskola több évtizedes eróziójáért felelősöket. Végre ki kell már mondani tanárok, szülők és gyermekek számára is, hogy magas követelmények nélkül nincs sikeres egyén és társadalom sem. A PISA által kimutatott hanyatlás sokkal szélesebb

körü, mint vélni szeretnénk, és ez nem egy-két év, hanem évtizedek oktatáspolitikájának a szégyene, amely „társadalmasította” az igénytelenséget.

Az iskolarendszerhez kapcsolódik, hogy az iskolák a helyi identitás legfontosabb letéteményesei és a helyi vonzerő központjai. Nélkülük a kis települések jórészt értelmiség nélkül maradnak. A határon átnyúló cserekapcsolataikkal és a kötelező közösségi munka megszervezésével sokat tesznek a nemzet egészségéért. A falvak életében a két legfontosabb személy hagyományosan a tanító és a pap. Az államnak szívéen kellene viselnie, hogy e két tisztség betöltésére legyen pénz és alkalmas személy.

A felsőoktatásban az előző ciklus viharai óta viszonylagos nyugalom van. A kancellári rendszer jelentősen növelte ugyan a bürokráciát a felsőoktatási intézményeken belül, ugyanakkor – személyi okokra visszavezethető néhány kivételtől eltekintve – jelentősen növelte a bizalmat a fenntartó és az intézmények között, s ez lehetővé teszi az erősen erodálódott finanszírozás javítását. Ezt mindenképpen differenciáltan, feladatokhoz igazítva érdemes végrehajtani. A hallgatói önkormányzatok szerepét némileg sikerült visszanyesni, de még így is fölöslegesen erős a befolyásuk az intézmények működésére, és a csaknem nyugdíjas korú diákönkormányzatok léte seb az intézmények testén.

A viszonylagos béke egyik ára az lehet, hogy egyre több arra nem méltó intézmény szerzi meg az „egyetem” titulust, ami a minőség védjegye volna. Az átalakulási folyamatok minőségi ellenőrzése érdekében erősítendő a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság befolyása, és javítandó a következetessége. Ma egyetem és egyetem között kiáltó minőségi különbségek vannak, és észszerűtlen, hogy egymással jogilag egyenértékű fokozatokat adnak ki. Aligha túlzás ténylegesen csökkenő színvonalról beszélni. Ugyanakkor több jel utal arra, hogy a kormányzat elkötelezte magát a minőség mellett, s igyekszik csak azokat engedni a felsőoktatásba, akik megfelelően felkészültek, és el vannak szánva arra, hogy tanulni fognak. Ez szükségszerűen a felsőoktatási létszámnak a demográfiai okokon túlmenő csökkenésével jár, s az ebből fakadó feszültséget a jelek szerint a kormányzat kész vállalni.

A professzori kar korfája egyenetlen. Jelenleg a folyamatosság hiánya súlyos helyzetbe hozta a doktori iskolák és az egyetemi tanszékek rendszerét. A doktoranduszok támogatási rendszerének változása, az ösztöndíjak emelése átmenetileg csillapíthatja a tehetséges fiatalok elvándorlását, de az elvándorlás már a BSc-tanulmányok, sőt közvetlenül az érettségi után elkezdődik. A tehetséges fiatalok egy részének visszaáramoltatása a külföldi évek után a Magyar Tudományos Akadémia „Lendület” programjainál szélesebb körű pályázati lehetőségeket igényelne.

Jó minőségű felsőoktatás csak jó oktatókkal valósítható meg, ami szigorúbb és következetesebb személyi politikát követelne meg. Ezt megnehezíti a tanárok között a rendszerváltozás ellenére folyamatosan érezhető erős késztetés az egyenlősdire, a kiválóság háttérbe szorítására. Súlyos baj, hogy hosszú éveken keresztül nem volt érdemi béremelés a felsőoktatásban, miközben az agyelszívás többszörösére erősödött. A bérek jelentős emelése tehát itt is elengedhetetlen. Ugyancsak elengedhetetlen annak felülvizsgálata, hogy melyek azok a szakterületek, amelyeken a sorozatos oktatói létszámcsökkentések és a hallgatói létszámemelések folytán nagyon lecsökkent az oktató/hallgató arányszám. Ezeket a – többnyire természettudományos és műszaki – területeken az oktatói gárda túlterheltsége kedvezőtlenül befolyásolja az oktatás színvonalát. Ez a nemzetgazdaság számára távlatilag rendkívül veszélyes helyzet feltétlenül orvosolandó.

9. Kutatás és innováció

Amint az Akadémia elnökének állásfoglalásai tanúsítják, a tudományos kutatás továbbra sincs alárendelve politikai érdekeknek. A kormányzaton belül jelentős mértékben koncentrálódott a kutatás és fejlesztés állami forrásainak elosztása (jelenleg a GDP 1,4 %-a). Ez lehetővé teszi egy most körvonalazódó hosszú távú K+F koncepció megvalósítását, mely növeli az innováció szerepét a magyar gazdaságban. Öröndetes, hogy évek óta növekszik a kutatásra és fejlesztésre fordított források részaránya az összes hazai terméken belül, és az különösen, hogy a ráfordítás nagyobb része származik a gazdálkodó szervezetektől. Most az a feladat, hogy a támogatások valóban a legkiválóbbakhoz jussanak, tegyék lehetővé a nemzetközi szinten kiemelkedő alapvetési eredmények megszületését és piacra vihető új termékek kifejlesztését is. Ehhez koncentrálni kell a forrásokat, mint ahogyan ez a sikeres fiatal kutatók hazacsábítását és megtartását célzó „Lendület” program esetében megvalósul. Jó lenne, ha – más fejlett országokhoz hasonlóan – legalább öt évre ítélnének oda nagyobb kutatási laboratóriumok finanszírozására is elegendő állami támogatásokat, és a kiválasztás mércéje és alapja ebben a skémában is a kiválóság lenne. Ugyancsak kívánatos volna, ha a pályázatokat gyorsabban bírálnák el.

A tudományos közvéleménynek tudomásul kell vennie, hogy elaprózott támogatásokkal nem lehet átütő sikert elérni. A koncentrált támogatások odaítélése nagy szakértelmet és felelősségtudatot igényel, ezért fontos támaszkodni a tudományos, műszaki és gazdasági szakemberek széles köreinek tapasztalataira. A kiemelt pályázati célok nem mindig kapnak elég publicitást, ezért a sikertelen pályázók sokszor értetlenségüknek adnak hangot. Jó lenne ezen változtatni. Ha viszont nincs elégséges alapellátás, a pályázás kényszere szétaprózza a tudományos munkát.